

wanneer de bijzondere Genade de heilige liefde in hun harten doet opbloeien. Waar de heilige liefde, de naastenliefde van 1 Korinthe 13, niet aan de natuurlijke liefde haar wijding geeft, — is het geen christelijke huwelijk, en waar de gemeene Gratie zich terugtrekt en de zonde dus niet meer wordt ondergehouden, wordt het vroeg of laat een ongelukkig huwelijk.

De zonde vlamt dan al hooger op. Ook de zonde der onkuisheden. De onkuisheden in het huwelijk, tegenover elkander.

Het geestelijke, de „zielsvermenging“ zooals Bilderdijk zong, gaat er dan uit weg, en wat blijft is alleen het zinnelijke.

In dagen van zedelijk verval, als de onze, slaapt dan bovendien de schandelijke zede weer in, om, door geweldadig ingrijpen in Gods natuur-ordinantie, het vader- en moeder-woorden te voorkomen. In al breeder kring gaat men het dan dwaasheid en erger achten, dat er in een gezin meer dan hoogstens twee kinderen geboren worden.

Maar de HEERE zegt in Zijn Woord: Wee dien, die tot den vader zegt: wat geneert gij? en tot de vrouw: Wat baart gij? (Jes. 45: 10).

En Hij toornet tegen zulke praktijken en Hij komt met Zijn oordeelen over maatschappijen en volkeren, waarin mannen en vrouwen zich dus bezondigen.

En waar de bijzondere Genade niet heiligt of althans de gemeene Gratie niet stuit, is er gevaar dat de zonde der onkuisheden straks uitbreken zal ook met anderen. Dan komt het tot echtbreuk.

Tot een breken van den echt.

En de echtscheiding, die, naar Gods Woord, alleen op deren grond en op dien der „kwaadwillige verlaten“ (1 Korinthe 7: 15) door de Overheid mag voltrokken, is dan ook niet dan een voor ontbonden verklaren van een echt die metterdaad ontbonden is. Toch moet ook hier een man of een vrouw weten wat zijn, wat haar plicht is, en het kan plicht zijn om, althans waar berouw wordt betoond, niet van zijn recht gebruik te maken, maar den echt voort te zetten, na, wat altijd plicht is voor den Christen, te hebben vergeven.

Over de zonden van Sodom en Lesbos en heel den afgrond van het tegen-natuurlijke; de gruwelen van de tot waanzin geworden onkuisheden der antieke wereld, welke het Christendom heeft weten terug te dringen tot een verborgen hoekje der maatschappij, maar die thans, bij de toenemende ontkenning der Europeesche wereld, als ontkenning der daemone uit de diepte, zich weer aan de oppervlakte vertoonen, werpen wij hier liever een sluier: Want hetgeen heimelijk van hen geschiedt is schandelijk ook om te zeggen (Efeze 5: 12).

Ten slotte zij hier nog gewezen op wat reeds boven werd aangeduid als de *incitamenta luxuriae*.

Dit is wat onze Heidelbergse Catechismus bedoelt wanneer hij, sprekend in het antwoord op vraag 109 van „alle onkuise daden, gebaren, woorden, gedachten, lusten die God verbiedt,“ daarop laat volgen: *al wat den mensch daartoe trekken kan*.

Al wat tot wat de onkuisheden aanprikelt, aanhitst. Wie den mensch, den zondigen mensch kent en het daarbij ernst is met Gods gebod, zal verstaan, dat het plicht is deze *incitamenta* te mijden. En daarom is het dan ook niet alleen plicht zich eerbaar te kleden, en op het stuk van spijs en drank voor onmatigheid zich te waken; in het gezellig verkeer tegen al te groote gemeenzaamheid te waken; maar ook zich te onthouden van dans- en komediebezoek, en niet minder van de muziek en de kunst in het algemeen, — tot welke laatste een groot deel van de letterkunde onzer dagen behoort — welke de zinnelijkheid opwekt.

Dat alles toch is het „wereldsche“ in den slechten zin van het woord, en wie daartegen niet op zijn hoede is, maakt zich den strijd tegen de zonde in het eigen hart noodeloos zwaarder of lijdt er des te smadelijker nederlaag door.

„Gij proeft mijn hart dat 't met U is.“

Maar Gij, o Heere, kent mij, Gij niet mij, en proeft mijn hart, dat het met U is. Jeremia 12: 3a.

Storingen in uw verborgen omgang met uw God kunnen meer dan één oorzaak hebben.

De meest geheimzinnige voor uw vroom gevoel is wel, als het aangezicht Gods zich terugtrekt, om u, door het gemis, tot sterker dorsten naar God te prikkelen. De meest voorkomende is, als de aardse zaken u zoo innemen en bezighouden, dat uw ziel er als in verstrikt zit. En de meest uw ziel ergerende is, als er een begane zonde in den weg kwam, en die zonde niet alleen de gemeenschap met uw God brak, maar ook u een hinder bleef, om in de nabijheid van den Heilige terug te keeren.

Alleen van een begane zonde is hier sprake. Van een woord, van een daad, waarvan ge, toen ge er voorstondt, voldeet, dat 't u zonde zijn zou, en waarvoor ge toch niet uit den weg gingt. Een zondige neiging, een zondige stemming, vooral een zondige begeerte kan ook zeer zeker storend op uw gemeenschap met uw God werken, maar daarbij is de werking toch een andere. Immers aan deze zijde van het graf zal dat zondig innemend u steeds blijven, en toch boeit dit, op zichzelf, en mits ge het niet koestert, uw verborgen omgang met uw God niet. Uw verborgen omgang met uw God is steeds in Christus, en dit spreekt juist uit, dat ge niet als een heilige, maar in u zelf als een zondaar tot uw God komt.

Maar met een zonde die ge begaan hebt, staat het heel anders. Dan was er inwilligheid, opgeven, er toe overgaan; en dan verschiet op eens het licht van Gods vriendelijk aanschijn,

dan wordt het voor u donker naar den kant van uw God toe, en komt er een neiging in u op om uw God te ontvluchten, dan om nabij uw God te zijn.

Duidelijk ontwaren we die kentering in onze zielestemming terstond en op 't allerpijnlijkst, zoo het een zonde was die ons aangreep; een zonde die, eens begaan, ons zelf ontroerde, en waarvoor we wat liefs gaven als we de vlek ervan onmiddellijk weer van onze ziel konden afnemen. Als het, om eens laag menschelijke taal te spreken, een *erger* zonde was.

Want in niets komt ons laag zedelijk standpunt zoo bitter droef uit, als in het zoo goed als geen weet hebben van onze kleine dagelijkse zonden. Versuimde plichten; onliefs heden; uitingen van egoïsme, van hoogmoed, van zinnelijkheid; kleine onwaarheden, kleine oneerlijkheden, en wat dies meer zij.

Dit is nog heel iets anders dan wat David noemt: „de verborgen afdwalingen“. Dat zijn afdwalingen, die wel een vlek op ons kleed geven, maar nog te fijn, dan dat ons grof oog ze ontdekken zou.

Dit doelt op zonden waarvan we nog geen weet hebben, en waarvan we eerst bij meer gevorderde zelfontwikkeling de zonde zullen inszien.

Maar van onze „niet zoo erger“ zonden hebben we die weet wel. Alleen maar, we raakten er aan gewoon. Ze ontrosten ons niet meer. Onze ziel reageert er niet meer op. En ook van die soort zonden geldt het nu zeer zeker, dat ze uw verborgen omgang met uw God belemmeren, maar ze storen niet. Ze breken niet al wat bestond, maar hebben alleen tengevolge dat uw verborgen omgang met uw God een zeer gebrekkige, een omgang op een afstand blijft, en dat ge tot de rijker genieting van dien omgang niet doordringt.

Van storingen in die gemeenschap met uw God door uw zonde is dan eerst sprake, als ge gemeenlijk nabij uw God leeft, Hem kent in al uwe wegen, en in het heilgeheim zijt ingewijd, en dat er nu een zonde door u begaan wordt, die u ontroert en aangrijpt, en teweeg brengt, dat er een donkere wolk voor uw hemel trekt, en ge op uweelen wordt teruggeworpen, en voelt dat ge uit den lieflijken omgang met uw God uit zijt geraakt.

Van zulk een storing gewaagt David in Psalm 39, en hij komt er voor uit, dat die storing aanleed, omdat hij zweeg.

„Toen ik zweeg was uwe hand dag en nacht zwaar op mij.“

Maar eindelijk verbroekt hij dat zwijgen.

„Ik zeide, ik zal belijdenis doen voor den Heere.“

Dit doet hij, en nu op eens is de storing weggenomen. Nu zoekt en vindt hij zijn God weer, en nu jubelt hij: „Hierom zal U ieder heilige aanbidden in vinderstijding. Gij omringt mij met vrolijke gerangen van bevrijding.“ Ja, nu ontmoet hij zijn God weder, en die God stoot hem niet af, en niet terug, maar zaliglijk hoort hij 't zich in de ziel fluisteren: „Ik zal u raad geven, mijn oog zal u zijn.“

En metterdaad ligt in deze Davidische ziels-ervaring de eenige juiste diagnose, en het eenig doeltreffend medicijn.

Als we zoo zwak, een zoo slecht waren, om willens en wetens een zonde te begaan, dan is de eerste indruk, die 't op ons maakt, dat we voor onzen God willen schuilen, dat we bang zijn om weer voor zijn aangezicht te verschijnen, en dat we ons met de bittere heugenis van onze zonde in onszelven terugtrekken.

Niet uit vijandschap, maar uit vrees. Niet uit onwil, maar uit beschaamheid. We weten dan wel dat we weer naar onzen God terug moeten, maar we stellen het uit. We zouden willen bidden, maar we laten er liefst wat tijd over heen gaan.

„We zwijgen.“

En juist in dat doffe, dat zielbeklemmende zwijgen, raken we steeds verder van onzen God af.

Dat is de diagnose, d. w. z. de juiste verklaring van de wonde, waaraan onze ziel op zulk een oogenblik bloede. En het eenig juiste medicijn is, dat ge onmiddellijk uw zwijgen afbreekt, dat ge er geen gras over laat groeien, dat ge op staanden voet de eenzaamheid zoekt, in die eenzaamheid op de knieën valt, en, zonder u zelf te sparen, klaar en open uw begane zonde voor uw God belijdt, en Hem aanroept om vergeffenis, ja, Hem smeekt, dat Hij zijn Heiligen Geest niet van u wegneme.

Het is zoo, dat kost tijd, daartoe moet ge uzelf op zoo'n oogenblik geweld aandoen; en ge gevoelt dan de scherpte van Gods toorn; en ge moet, door dien toorn heen, naar de genade grijpen.

Maar de uitwerking ervan is altoos verrassend. Juist zoals David het uitsprak. Het breekt opeens den band dien uw zonde over uw hart sloeg.

Er smelt iets in uw ziel, en in die smelting komt de bevrijding, komt de verlossing, komt de versoening, en uw God nadert u in zijn trouwe, zoals Jezus het ons in den herder met het verloren schaap voorbeeld. Ja, het is of uw God u in zulk oogenblik nader dan ooit nabij komt, om u in zijn oneindige ontferming te doen gelooven.

Satan fluisterde u in: „Blijf van uw God af“, maar uw Vader in de hemelen riep u toe: „Neen, kom tot Mij, mijn kind.“

In die toenadering van uw schuldbelijden hart tot uw God, en van uw God tot uw ziel, is de storing die intrad, te niet gedaan.

En het is u weer goed, o, zoo onuitpreklijk goed, weer nabij uw God te zijn.

En wat is nu van die genezende zielswerking het geheimnis?

Ligt het niet in wat Jeremia uitriep: „Heere, Gij kent mij, Gij niet mij, Gij proeft mijn hart dat het met U is.“?

Wat bij Psalmist en Profeet de zielsuiting zoo ontroerend maakt, is, dat heel hun leven en heel hun existentie gevat is in het kader van een strijd voor of tegen God.

Een strijd tegen God van satan, een strijd tegen God van de onheilge machten der wereld, een strijd tegen Gods heiligheid in elke zonde. Nooit bij hen de zwakke, lafzede taal van een zich ontwikkelend en insinkend zedelijk leven. Neen, maar alles rechtstreeks met God, als aller dingen middelpunt, in levend verband gezet.

Een strijd van alle zonde en ongerechtigheid tegen God, en een strijd van God tegen alle zonde en alle ongerechtigheid.

Een strijd der eeuwen, van 't paradijs af, en voortgaande tot de voleinding der eeuwen, als God in Christus over den laatste vijand triomfeeren zal.

En in dien strijd een ieder van ons gemengd en betrokken. Zoo we zonde begaan, aan de zijde van satan tegen God, en zoo we uit het geloof leven, aan de zijde van God, met God tegen satan.

Zoo is der proteten en der apostelen levensopvatting, en zoo moet ook de onze zijn, de diep aangekende levensopvatting van elk kind van God.

En wat is nu een zonde die we begaan? Wat anders, dan dat we in een boos oogenblik de macht der boosheid tegen onzen God steunen, en met satan tegen onzen God ingaan? En is dit zoo, wat is belijdenis van uw zonde doen dan anders, dan dat ge, dit insidende, ijlende, onmiddellijk, de slagorde van satan weer verlaat, om naar de slagorde van uw God terug te keeren, smeekende of ge weer verwardigd mocht worden, om weer in zijn slagorde, om weer met uw God te strijden?

En nu komt het beroep van uw hart op de alwetende kennis van den God aller ontfermingen.

Hadt ge dat bedoeld, om nit de slagorde van uw God naar satan over te loopen?

Neen, en driewerf neen.

Ge hadt er niet op gedacht; de gedachte aan zulk een boosheid was niet in u opge- komen. Ge liet u verrassen. Ge gleed uit zonder 't ontzettende van uw daad te verstaan.

En nu, nu ge 't indenkt, dat het *dit* toch was wat ge deedt, nu doet ge op uw God zelf een beroep.

Neen, in het diepste van uw hart hebt ge uw God niet willen verlaten; en uw zielseed, uw berouw, uw zelfverwijt is veeleer, dat ge nochtans aan een daad van vijandschap tegen uw God u hebt schuldig gemaakt.

En daarom pleit ge nu, 't Hem, den Kenner van uw hart, afvragend, of Hij die uw hart proeft, dat hart niet zóó ziet, en zóó kent, dat het in zijn diepsten grond toch met Hem en tegen satan is.

Amsterdam, 27 April 1906.

De Utrechtsche vergadering.

De eerste vergadering, die de Gereformeerde Bond tot vrijmaking der Kerken te Utrecht hield in de Paaschweek, schijnt niet zonder succes te zijn geweest.

Een kleine 200 tal leden traden terstond toe. De Statuten zijn goedgekeurd en een vast Bestuur is benoemd. De morgen- en avondvergadering werden door een talrijk publiek, uit alle deelen des lands opgekomen, bijgewoond.

Uit de gehouden discussiën blijkt, dat het eigenlijke doel: de *vrijmaking der kerken*, voorloopig nog niet aan de orde wordt gesteld. De middelen en wegen om daartoe te komen, moeten eerst nog nader overwogen worden. Ook zal een ernstige propaganda moeten voorafgaan, voordat de begerde eenheid van alle Gereformeerden om deze banier bereikt is.

Het eerste middel daartoe zal wezen de oprichting eener theologische faculteit of van een reeks leerstoelen, om „goede degelijke Gereformeerde predikanten te krijgen als pioniers op den kansel“. Al hebben we tegen het „aanvullingssysteem“ ernstige bezwaren, toch stemmen we gaarne toe, dat met het oog op de bepalingen der Hervormde Kerk geen andere weg kan ingeslagen worden, wanneer men niet terstond tot een breuke met de Hervormde Kerk wil komen. Wanneer het aan deze Vereeniging gelukt een stel van vijf degelijke Gereformeerde hoogleraren aan een der Rijks-universiteiten aangesteld te krijgen, dan ligt hierin metterdaad een winst voor de Gereformeerde zaak, die we niet gering willen achten.

Het ietwat nevelachtige waas, dat nog altoos omtrent het eigenlijke standpunt van dezen Bond haagt, is op deze eerste vergadering niet geheel weggenomen. Althans de motie, die op de ochtendvergadering werd aangenomen, mist nog de scherpe belijding, die tot afbakening der grenzen noodig is. Ze luidde aldus:

De Vergadering, gehoord het referaat van Prof. Dr. H. Vischer, gehoord de discussiën.

Van oordeel:

dat de tegenwoordige organisatie in strijd is met — en dienstegevolge nadeelig werkt voor de bevordering van het Gereformeerde leven in de N. H. Kerk;

dat de opheffing der synodale organisatie dus gewenscht is;

dat opheffing niet kan bereikt worden langs den weg van verzet tegen de bestuursinrichting, dat de staat, die eigenmachtig deze organisatie heeft opgelegd, aangewezen is het de kerken daarmede aangedane onrecht goed te maken;

dat de vergadering zich nog niet wenscht uit te spreken over den tijd wanneer, en de wijze waarop dit zal kunnen plaats grijpen;

Besluit zooveel in haar is, propaganda te maken om deze gedachte in breder kring ingang te doen vinden.

Vooraf de derde alinea, dat verzet tegen de bestuursinrichting der Hervormde Kerk niet de weg is om de Kerken vrij te maken, schijnt ons weinig in overeenstemming met de oorspronkelijke leuze, dat men den weg van Groen wilde bewandelen.

Gaarne wachten we echter de nadere ontwikkeling der beginselen af. Het zou onbillijk zijn, van broeders, die zich eerst aangordden tot den strijd, reeds een beslist plan de campagne te vragen.

De rede, die Prof. Vischer uitsprak en waarvan de tweede druk reeds verscheen, — de titel luidt *God en mijn recht* — bevelen we gaarne ter lezing en overweging aan. Al is ze voor een volksvergadering wellicht ietwat te filosofisch opgezet, al zouden we liever een kreet der conscientie hebben beluisterd, een Luther woord: Hier sta ik, ik kan niet anders, zoo waarlijk helpe mij God, — toch heeft Prof. Vischer in deze rede uitnemende dingen gezegd.

Vooraf zijn bealst en manlijk optreden tegen de verwatering der zoogenaamd confessioneele partij, die politiek en kerkelijk onder vromen schijn feitelijk de zegepraal van het liberalisme in de hand heeft gewerkt, waardeeren we zeer. Er trilt heilige verontwaardiging in zijn woord, wanneer

hij de ficties van het Hoedemakerianisme striemt. En bovenal, er is in deze rede een woord, dat hope biedt voor de toekomst. Het is dit:

Wat wij hebben te doen onder de Synodale organisatie is dit: nooit een conflict uitlokken en nooit onze conscientie verkrachten. Wij moeten geen eigenwilligen godsdienst najagen en ook nooit vergeten, dat we Gode meer gehoorzaam zullen zijn dan de menschen. Wij willen geen revolutie tegen de besturen, maar ook niet tegenover ons levensbeginsel. En de revolutie tegen ons eigen Gereformeerd beginsel is het, als wij de reorganisatie zouden steunen die een volkskerk tot einddoel heeft, en niet de Gereformeerde kerk met de handhaving harer belijdenis. Staatsgodsdienst en volkskerk rusten op dezelfde miskenning van de werkelijkheid als de Synodale organisatie. En zij moeten noodzakelijk hebben hetzelfde resultaat. En daarom van dat alles is niets te wachten.

Gode meer gehoorzamen dan den menschen, dat is het woord dat alleen de banden der Kerken slaken kan.

Zoodra dat beginsel werkelijkheid wordt, is de banvloek der Synodale organisatie gebroken.

Een nieuw tekstregister.

Door de goede zorg van een tweetal studenten is een nieuw tekstregister op de werken van Dr. A. Kuypers gemaakt, waarin staat aangegeven in welke boeken of brochures de teksten behandeld zijn.

Reeds twee van deze tekstregisters bestonden. Het eerste loopt over de jaargangen van *De Heraut*, het andere over de verschillende werken van Dr. A. Kuypers. Het laatste tekstregister is echter uitverkocht en kan ook geen eens op volledigheid bogen, daar tal van werken van Dr. Kuypers den stamstam niet ten dienste stonden of niet gebruikt zijn.

Het nieuwe tekstregister, dat thans ter perse is, is met groote zorg bewerkt en omvat alle dusver verschenen werken van Dr. A. Kuypers. Hoeveel uitgebreider dit nieuwe register is, blijkt, wanneer men de behandelde teksten in de twee eerste hoofdstukken van Genesis nagaat. De beide vorige tekstregisters hadden saam bij Gen. 1: 180, het nieuwe heeft 326, een verschil van 146 tekstopgaven dus; evenzoo bij Gen. 2: de oude tekstregisters hebben saam 117, het nieuwe 228, een verschil van 111.

Daarbij hebben de bewerkers gezorgd, dat bij dit tekstregister afzonderlijk verkrigbaar is een korte inhoudsopgave van de gedrukte, maar niet in den handel verkrijgbare collegedictaten van Dr. A. Kuypers, waardoor het voor de bezitters dezer dictaten veel gemakkelijker zal worden ze op een of ander punt na te slaan.

De groote nauwkeurigheid, waarmede dit alles bewerkt is, doet den opstellers eer aan. De prijs van het tekstregister, dat ongeveer 400 pagina's zal bevatten, is niet te hoog. Het tekstregister alleen kost f 6; de inhoudsopgave der loci f 1.

Degenen, die op het werk willen intekenen, worden verzocht hun naam en adres te willen opgeven aan H. Hasper jun. Marxstraat 344, IJst voor half Mei.

De weg van Groen.

VII.

Eer we onze artikelen over Groen's kerkelijk standpunt eindigen, dient nog de vraag beantwoord, hoe Groen over het al of niet geoorloofde van afscheiding dacht.

Gelijk bekend is, heeft Groen de Afscheiding van 1834 veroordeeld. Ze was volgens zijn overtuiging prematuur, d. i. ontijdig. Ook in 1868, toen het proces-Zaalberg aan de orde was en Dr. Schwartz bij Groen op Afscheiding aandrong, herhaalde hij opnieuw, dat hij Afscheiding voorbarig achtte. „Bij uitnemendheid prematuur en averechtsch lijer-betoon“. (Kerkgem. Overleg. V, p. 96).

Was Groen daarom absoluut tegen Afscheiding; achtte hij Afscheiding nooit geoorloofd; stond hij op standpunt der Hoedemakeriaanse partij, dat liever alles moest geduld, dan tot Afscheiding over te gaan?

Ook hierover heeft Groen zich duidelijk genooit uitgesproken.

In de Verklaring van Beginselen, in 1848 opgesteld, zegt Groen:

„Men wil geen afscheiding, maar wij zullen ons afscheiden, zoo men ons bewijst, dat de Symbolische Schrift in het Kerkgenootschap geen wettig gezag heeft; dat elk uitzicht op verbetering en herstel onder de vrome wenschen of droomerijen van welmeenend zelfbedrog behooren“. (Verspr. Geschr. II, p. 103).

Evenzoo in de *Narede na vijftienjarige strijd* 1855 p. 70.

„Geen afscheiding maar Kerkherstel moet worden bedoeld.“

„Afscheiding kan het gevolg zijn; maar onder den vorm van zoodanig eene Vrije Kerk (waardoor ook bij en wellicht om haar volkomen afscheiding van den Staat) de rechten eener Christelijke Natie, de regten eener Protestantische bevolking kunnen worden beschermd.“

Niet minder bealst in *Le Parti Antirevolutionnaire et Confessionnel* 1860 p. 4.

„Nous sommes chez nous; ce n'est point à nous de sortir d'ici et nous n'en sortons que chassés.“ (Monod) Il faut y rester, afin même si l'on est chassé, de ne sortir qu'avec les honneurs de la guerre et le rempart dans la défaite un succès réel; après avoir mis la véritable question en évidence; après avoir averti et éclairé les masses, après avoir grandi dans l'Eglise établie et préparé ainsi une de ces retraites collectives, qui emportent, comme disait M. de Gasparin, les institutions et le drapeau.

Il faut rester dans l'Eglise, mais pour

lutter. La lutte doit s'établir sans compromis, sans relâche, jusqu'à ce que le but soit atteint et que l'Eglise ait triomphé, soit qu'elle se reorganise sur ses immuables bases, soit, que cédant à l'injustice et à la force, elle se dégage des formes désormais mensongères.“

Als in 1868 de procedure-Zaalberg den Kerkeraad van 's-Gravenhage voor het moeilijke dilemma plaatst: of een modern predikant te dulden of door verzet tegen de Synode het gevaar te loopen van afgezet te worden, verklaart Groen: „De Kerkeraad mag Dr. Zaalberg nimmer weder toelaten als predikant, zelfs niet al zou van een non possumus *ontslag en scheiding* het gevolg zijn“. (Kerkgem. Overleg V, p. 52).

En nog duidelijker ontwikkelde Groen zijn denkbeelden, toen hij in No. VI van zijn Kerkgemeenteelijk Overleg aan Dr. Schwartz duidelijk wilde maken, waarom hij het oogenblik voor een *individuele* afscheiding van de Hervormde Kerk niet gekomen achtte. Hij verwees hem naar het voorbeeld van Thomas Chalmers, den stichter der Vrije Kerk in Schotland.

Bedrieg ik mij niet, dan heeft de geloofsheid, wiens invloed en voorbeeld aldaar beslissend geweest zijn, dan heeft Thomas Chalmers, bedachtzaam en onverschrokken, geen scheiding bedoeld. Zij is het *ultimatum remedium* geweest. Hij was voor verbodkleding beducht; daarom heeft hij aangehouden, niet tot uitwijken, maar tot een strijd die, door eensgezindheid en samenwerking, ook toen scheiding onvermijdelijk werd, verbodkleding voorkwam. En waardoor verkreeg men eene zoo treffelijke uitkomst? Omdat, toen de onafhankelijkheid der kerk in geestelijke zaken aangerand werd, het feit, in één Gemeente (buiten 's lands nauwelijks bij name bekend) van Staatswege gepleegd, als beslissend voor de gansche Kerk, het sein gaf van een dragtig verzet.

Om daarna hieruit de volgende les voor Nederland te trekken:

Het voorbeeld van dezen even genalen als godvruchtigen leidsman geeft ons Nederlanders tweedielig les. Niet aan scheiden te denken, eer door een strijd van den echten stempel, eer door eensgezindheid en beleveld moedetoorn, in de Kerk zelf reeds een herlevende Kerk, als zelfstandig geheel en rijpe vrucht, gevormd zij. Voorts, even gelijk in Schotland, den strijd zalm te trekken op het punt, waar, om de onmiskenbaarheid van het recht, of de zege behaald, of, door het ralliement der geestverwanten, zelfs in de nederlaag, een soort van zegepraal bereid wordt.

Groen's standpunt zal hiermede duidelijk genoeg zijn geworden.

Groen wilde geen afscheiding. Hij *begeerte* haar niet; hij zou haar niet *uitlokken*; hij zou haar niet eigenmachtig in het leven roepen.

Want afscheiding betekende, dat men den strijd in de Hervormde Kerk opgaaf; het huis, dat ons wettig toekwam, verliet; aan den vijand gewonnen spel gaf.

Individuele afscheiding, als personen zich onttrokken aan de Hervormde Kerk, was daarom ongeoorloofd, zoolang nog hoop op herstel bestond.

Maar waar men in de Kerk bleef, daar moest het zijn om te strijden; te strijden zonder ophouden, zonder ooit kamp te geven, zonder eenig compromis. Een strijd niet met machteloze protesten en nog machtelozer adressen, maar een strijd met daden, waardoor men tegenover elk goddeloos bevel eener onwettige Synode een non possumus plaatste.

Die worsteling, zoo opgevat, dat doorzag Groen uitnemend goed, zoo tot een *crisis* moeten leiden. Een crisis die of tot de overwinning leidde en de Kerk herstelde op haar onwankelbaren grondslag of zou eindigen met afzetting, het uitgejaagd worden uit het Kerkgenootschap, een scheiding.

Afscheiding kon het gevolg zijn.

En Groen toonde ook daarin zijn machtig veldheers talent, dat hij reeds vooruit met vaste hand de lijnen trok, waardoor de schijnbare nederlaag een feitelijke victorie worden kon.

Begin met het volk, de breede massa in te lichten. Vorm zoo in de Kerk, het uitwendige genootschap, een *herlevende kerk*. Concentreer dan den strijd met de Synode op één punt, waarbij de onmiskenbaarheid van het recht klaar en duidelijk in het oog springt. Waag dan den veldslag, en al behaalt ge de overwinning niet, uw nederlaag zelf zal een overwinning zijn, want ge neemt de vlag mee en trekt met krijgsmans-er uit.

Geen individueele afscheiding, maar een „retraite collective“, een terugtocht, waarbij het leger vast aaneengesloten blijft en „door het ralliement der geestverwanten een soort van zegepraal bereid wordt“. — dat wilde Groen.

Slechts één vraag blijft nog te beantwoorden over.

Moest men dan wachten met den beslissenden slag „totdat alle Evangeliebelijders als een eenig man zich solidair verklaarden“?

Zoo oordeelde Dr. Bronsveld in 1868, die daarom „de tijd nog niet gekomen achtte“ om trouw te zijn. Dezelfde uitvlucht, die ook thans nog telkens vernomen wordt.

Ziehier wat Groen daarop antwoordde.

Neen voorwaarde, die tijd is niet gekomen. Doch ik voeg er bij: Die tijd zal nimmer komen.

Nooit is er tot kerkherstel, in tijden gelijk wij thans beleven, iets wezenlijks verricht door hen die gewacht hebben tot dat de belijders van het evangelie, als een eenig man, zich solidair verklaarden en uitriepen: „Nun mit Gott wir wollen's wagen.“

Kerkherstel is voorbereid of tot stand gekomen, ook door één enkel man, die, in den geest der martelaren, in den geest van een Huss of van een Luther, uit pligbetide, zeide of dacht: „Ik kan niet anders, al zou ik alleen staan; en ook aldus sta ik niet alleen, want de Heer is met mij, en, ook in het bezwijken, overwin ik.“

Die tijd, dat alle geloovigen een lijn trekken, zal nooit komen. Wie daarop

wachten wil, zal twaalfhonderd verlicht

Kerkherstel is de geest der martelaren

Luther weer vaar desnoods één man verklaren: Ik kan helpe mij God Al

Dat is de weg v

Een niet onbev

dat wat Groen in Kerkeraad aanre water gelijkt op Amsterdamschen

Een oordeel, w kwalijk kan ontk

Metterdaad be

1886 zelfs tot in

Kerst het volk

de kern eener he

Dan den strijd

en beslissend pun

kleur te bekennen

is com-
le but
omphes
uables
a la
normais
rg den
or het
modern
t tegen
afgezet
keraad
oelaten
ten non
gevolg
Groen
van zijn
zwarte
hij het
heiding
komen
orbeeld
er der
ofaheld,
slissend
ers, he-
ling be-
geest,
daarom
r, maar
zamen-
ik werd,
verkeert
at, toen
telijke
ne Ge-
amend
al een-
s voor
alen als
danders
denken,
stempel,
neerbe-
levende
vrucht,
otland,
t, waar,
t, of de
er geest-
ort van
idelijk
Hij be-
ut-
htig in
en den
af; het
et; aan
en zich
k, was
loop op
f, daar
trijdes
mp te
i strik-
n nog
god met
ijde
en non
oorzag
i crisis
de rstele
of nou
rouden
ag.
achtig
oorruit
ardoor
telijke
issa in
et uit-
e kerk.
ynode
arheid
et oog
al be-
erlaag
neemt
er uit.
ar een
raarbij
"door
a soort
wilde
beant-
lissen-
ers als
den?"
1868,
tomen
lucht,
wordt,
orde.
Doch
en.
gelijk
t door
lijders
h soli-
t Gott
nd ge-
den
a een
alleen
aat de
rijken,
1 lijn
aarop

wachten wil, zal voor kerkherstel niets wettelijks verrichten.

Kerkherstel is alleen mogelijk, wanneer de geest der martelaren, de geest van een Luther weer vaardig over ons wordt en desnoods één man den moed heeft om te verklaren: Ik kan niet anders, zoo waarlijk helpe mij God Almachtig.

Dat is de weg van Groen.

Een niet onbevoegd beoordeelaar schreef, dat wat Groen in 1868 aan den Haagse Kerkeraad aanriep, als twee druppelen water gelijk op wat in 1886 door den Amsterdamschen Kerkeraad is gedaan.

Een oordeel, waarvan de juistheid zeker kwalijk kan ontkend worden.

Metterdaad beantwoordt de actie van 1886 zelfs tot in de kleinste bijzonderheden aan het plan, dat Groen in 1868 ontwierp.

Eerst het volk voorlichten om in de Kerk de kern eener herlevende Kerk te krijgen.

Dan den strijd aanbinden op een cardinaal en beslissend punt om de Synode te dwingen kleur te bekennen.

Vervolgens, wanneer de conscientie is wakker geschud, wanneer het volk weet waarom het gaat, wanneer een agitatie in heel het land in het leven is geroepen, met een kloek non possumus, wij kunnen niet, de onchristelijke bevelen eener onwettige Synode weerstaan.

En als gevolg daarvan, wanneer de Synode niet wijken wil een „retraite collective“, een gemeenschappelijk breken met de Synodale heerschappij.

Alleen zoo verwachtte Groen herstel der Kerk.

Niet ganschelijk of ganschelijk niet.

V.

In den bloeitijd onzer Gereformeerde theologie is derhalve tegen de uitdrukking van onze Belijdenis, dat de erfzonde door den doop niet ganschelijk wordt te niet gedaan, nooit eenige oppositie gekomen. Ieder erkende dat dit het ware Gereformeerde gevoelen was. Zelfs theologen als Turretinus, die met de Nederlandsche Confessie niets uitstaande hadden, kwamen in hun polemie met Rome tot precies dezelfde formule, omdat deze het zuiverst uitdrukt, wat de Gereformeerde Kerk belijdt.

De oppositie ontstond eerst in de vorige eeuw. Ze ging uit van de hoogleraren Scholten en Doedes. Het zijn deze mannen, die volgens Ds. Los als de autoriteiten te gelden hebben, om uit te maken wat zuiver gereformeerd is. Prof. Scholten, het hoofd der moderne theologie ten onzent. Prof. Doedes, de kampioen der ethische theologie. Hun woord heeft voor hem meer gezag dan dat van Junius en Taifijn, van de Vaders te Dordt, van Maresius en Turretinus. Zij zijn alleen de ware keurmeesters; de anderen misten de fijne voelhorrens om het Lutherse inkrupsel van het ware Gereformeerde gevoelen te onderscheiden.

Al springt de dwaasheid van dit beroep op mannen als Scholten en Doedes tegenover onze knapste Gereformeerde theologen zoo sterk in het oog, dat eigenlijk geen woord behoeft verspilld te worden aan de weerlegging van dit argument, toch willen we, om zelfs den laatsten schijn van grond weg te nemen, eens opzettelijk aantoonen uit welke bron deze oppositie voortkwam en wat het eigenlijke motief was, waarom deze beide hoogleraren aan de redactie van 1561 boven die van 1566 de voorkeur gaven.

Gelijk men weet, schreef de hoogleraar Scholten zijn beroemd werk *De leer der Hervormde Kerk* om de positie der modernen in de Hervormde Kerk te redden. Van verschillende zijden werden de modernen aangevallen; hun werd openlijk verweten, dat zij met de belijdenis der Kerk in strijd waren en daarom in de Kerk niet thuis hoorden; dat verwijt maakte indruk; de modernen kwamen er min of meer door in gedrang; er moest een redmiddel worden gevonden. Dat bood de hoogleraar Scholten in dit meesterlijk werk. Wat al of niet Gereformeerd was, zoo zeide hij, moest niet uit de belijdenisschriften worden afgeleid, maar uit de Gereformeerde beginselen. Die Gereformeerde beginselen werden nu in dien vorm gegoten, dat zij als twee druppelen water geleken op het pantheïstische determinisme van den hoogleraar Scholten zelf. En daarmee was de goocheltoer verricht. De modernen waren eigenlijk de ware Gereformeerden; zij die aan de belijdenis vasthielden arme letterknechten, die voor den vorm den geest voorbijzagen. Zoo werd bijv. uit het Gereformeerde beginsel van de absolute souveriniteit Gods afgeleid, dat de Gereformeerde belijdenis van de verwerping der niet-uitverkoren en hun eeuwige verdorpenis onjuist was; de ware Gereformeerde moest gelooven, dat alle menschen zouden zalig worden. Dat eene voorbeeld moge aantoonen, hoe we in dit werk, dat trots al zijn geleerdheid niets dan een tendenzwerk is, feitelijk met een bestrijding van de Gereformeerde leer op haar meest cardinale punten te doen hebben, en hoe dwaas het is zich op dit werk te beroepen, wanneer men weten wil wat Gereformeerd is of niet.

Ook bij de critiek van Prof. Scholten op Art. XV van onze Confessie komt dit uit. Hij behandelt deze quaestie opzettelijk in de Inleiding, om in een sterk sprekend voorbeeld te doen uitkomen dat „in de voorstellingen der Gereformeerde Kerk het een en ander behouden (is) dat bij een juiste toepassing der beginselen verworpen of anders geformuleerd had moeten worden“. Volgens Prof. Scholten is het Gereformeerde beginsel, dat het sacrament alleen afbeeldend (significans) niet mededeelend (exhibens) is. Gods vrije genade werkt geheel onafhankelijk van het sacrament. Dientengevolge is de uitdrukking, dat de doop de erfzonde

te deele wegneemt, in strijd met het Gereformeerde beginsel en in den grond Roomsche. (Dl. I. p. 3. en 19.) Maar dit bezwaar geldt niet alleen wat in Art. XV over den doop staat, maar — volkomen consequent — nog sterker wat in Art. XXXV geleerd wordt over het Avondmaal. Wanneer onze Geloofsbelijdenis zegt, dat „hetgeen bij het Avondmaal gegeten en gedronken wordt, het eigen en natuurlijk lichaam en het eigen bloed van Christus is“, dan behelzen deze woorden volgens Prof. Scholten zelf „een dubbele miskenning van het Gereformeerde beginsel“ (p. 3. 4.). Toegegeven dus, dat Prof. Scholten het Gereformeerde beginsel juist gesteld heeft, dan volgt daaruit, dat niet alleen in Art. XV de oorspronkelijke tekst moet hersteld worden, maar ook dat Art. XXXV grondig moet herzien worden. Prof. Scholten was althans logisch; de grondopvatting van het sacrament beaamt over doop en avondmaal beide. Zelfs moet men nog verder gaan en voor alle dingen in Art. XXXIII de woorden schrappen dat „de sacramenten tekenen en zegelen zijn, door het middel waarvan God in ons werkt door de kracht des Heiligen Geestes“, want hier wordt wel degelijk van een werking Gods in en bij het sacrament gesproken. De fout van Prof. Scholten springt daardoor vanzelf in het oog. Die fout schuilt niet in de conclusie, maar in het beginsel, dat hij voorop schuift. De Gereformeerden hebben nooit geleerd, dat de sacramenten alleen een significatieve, afbeeldende betekenis hadden. Ze zeiden dat wel van het teken, het signum, maar niet van het sacrament in ruimen zin. Wat Prof. Scholten hier als het Gereformeerde beginsel op den voorgrond stelt, is de nuchtere rationalistische opvatting van het sacrament, die aan Zwingli haar oorsprong te danken heeft, die ook de moderne theologie weer met gretigheid opnam, maar die door de echte Gereformeerden steeds bestreden en verworpen is. Zij leerden juist omgekeerd, dat de sacramenten „geen ijdele of ledige tekenen“ zijn, niet alleen dienen om ons de genade af te beelden, maar wel degelijk ons verzekeren dat God deze genade ons ook metterdaad schenkt. De band tusschen het teken en de betekende zaak werd door hen steeds vastgehouden. Eerst door dien band werd het teken een sacrament, wat het zonder dien band niet zou zijn. Zoo is de fout van Prof. Scholten's critiek duidelijk. Ze schuilt daarin, dat Prof. Scholten een opvatting van het sacrament als uitgangspunt nam, die modern maar niet gereformeerd is. Zijn sacramentsopvatting komt niet alleen met Art. XV, maar met heel onze Belijdenis en heel onze liturgie in botsing.

Precies eender staat het met den hoogleraar Doedes. Ook deze hoogleraar, die een verklaring schreef van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis en Catechismus heeft daarin niet alleen op de voornaamste punten de Gereformeerde leer bestreden, maar toonde daarbij hoe weinig hij de belijdenisschriften begreep, waar hij o. a. meende, dat volgens de Gereformeerde belijdenis de schepping alleen een werk was van den Vader en niet van den Zoon. Zoo nu is het ook hier. Niet alleen dat de Hoogleraar Doedes beaamt den kinderdoop verwerpt, loochent dat er een erfschuld is of dat de erfzonde ons schuldig stelt voor God, maar ook de uiteenzetting van zijn sacramentsbegrip toont, hoever de hoogleraar Doedes ook op dit punt van de Gereformeerde leer verwijderd is. Vooral de uitdrukking in Art. XXXIII dat de sacramenten tekenen zijn „aangaande God in ons werkt door de kracht des Heiligen Geestes“, heeft het zwaar te ontleiden. En voorts strekt deze critiek zich uit over alles wat in Art. XXXIV en XXXV over doop en avondmaal gezegd wordt; schier niet één uitdrukking is daar in overeenstemming met de Schrift. Met name hebben wij bij den doop in het geheel niet te denken „aan besprenging met en zuivering door het verzoeningsbloed onzes Heeren“ (l. p. 457). Op dat standpunt dat er geen erfschuld is, dat de kinderdoop in strijd is met Gods Woord, dat de sacramenten alleen tekenen zijn en dat de doop niets te maken heeft met de afwassing der zonden door Christus bloed, volgt natuurlijk logisch, dat de uitdrukking in Art. XV dat „de erfzonde door den doop niet ganschelijk wordt weggenomen“, niet deugt. Volgens Prof. Doedes is de ware beschouwing „dat de doop niets hoegenaamd tot wegneming of vernietiging van de erfzonde uitwerkt of aanbrengt“. Niets hoegenaamd. Zoo is het volkomen te begrijpen, dat Prof. Doedes aan de oorspronkelijke redactie van Art. 15 verre de voorkeur geeft boven hetgeen thans in Art. 15 te lezen staat. (p. 174.) Maar zoo blijkt ook, hoe ver men van de Gereformeerde leer moet zijn afgedoold om deze critiek van Prof. Doedes als juist te beschouwen. Het verzet van Prof. Scholten en Prof. Doedes tegen Art. XV van onze Confessie is daarmee in het rechte licht gesteld. De oorsprong van dit verzet ligt niet daarin, dat zij de ware Gereformeerde doopsbeschouwing wilden handhaven, maar dat ze, zelf geheel ongereformeerd op het stuk der sacramenten, deze ongereformeerde beschouwing in de confessie wilden indragen door een beroep op den oorspronkelijken tekst onzer Belijdenis. En indien er nog eenig bewijs noodig is, hoe wijns en verstandig de Synode van 1566 handelde door een formule te kiezen, die alle misverstand afsneed en de zuivere Gereformeerde leer van den Doop handhaafde, dan is het juist deze voorkeur door de hoogleraren Scholten en Doedes aan den tekst van 1561 geschonken.

In dit licht der historie bezien, draagt de sympathie van Ds. Los voor den oorspronkelijken tekst van Art. XV en zijn beschuldiging, dat de Synode van 1566 „gelutherd“ heeft, een niet onbedenklijk karakter. Die bedenking wordt niet minder, waar Ds. Los Prof. Scholten en Prof.

Doedes als autoriteiten aanhaalt om de ware gereformeerde doopleer te leeren kennen. Wie in zoo zonderling gezelschap zich op weg bevindt, laadt minstens de verdenking op zich, dat hij zelf op het stuk van den doop „niet ganschelijk“ of „ganschelijk niet“ gereformeerd is.

Of Ds. Los hierbij de tolk is van de Confessioneele partij weten we niet. Zijn stuk werd door de redactie zonder eenigen commentaar geplaatst, en van eenige critiek op dit stuk in de bladen der Confessioneele partij hoorden we niet. Zonder het *qui tacet consentit* (wie zwijgt, stemt toe) nu al te zeer te drukken, toont dit feit toch, welke eigenaardige geestesrichtingen in deze Confessioneele partij aan het woord zijn.

Deze confessioneele partij geeft zichzelf het brevet van de alleen echte en ware Gereformeerde te zijn. Aan de belijdenis houdt ze onveranderd, tot titel en jota, vast. De schrapping van één zinsnede in Art. 36, die door alle Gereformeerde Kerken is prijs gegeven als onjuist, is in haar oog het teken van verregaande heresie. Van wat Gereformeerd is bezit zij het monopolie, en zij alleen.

Ze is reeds tot de ontdekking gekomen, dat Voetius, onze groote canonicus, die in binnen- en buitenland erkend wordt als het type van het Gereformeerde leven, op het punt van de kerkregering ganschelijk aan het dolen is geweest. De arme man was niet Gereformeerd, maar independent. Prof. Kleyn heeft de eer dezer ontdekking.

Thans zijn we al zoover, dat al de Synodes onzer Gereformeerde Kerken van 1566 af, de Synode van Dordt inclusief, op het stuk van den doop eigenlijk Lutherisch hebben geleerd.

De eer dezer ontdekking komt aan Ds. Los van Friesland toe.

We zijn benieuwd, welke nieuwe ontdekkingen ons nog te wachten staan.

Voorloopig strekt het ons tot geen geringe geruststelling, dat we met Voetius, Maresius, Turretinus, de Dordtsche Synode, enz., op den lijn staan.

Dat gezelschap is in ons oog nog altoos te prefereren boven dat van de hoogleraren Scholten, Doedes en Kleyn.

Uit de Pers.

De aanklacht van Prof. Vischer tegen de Hervormde Kerk, die, in naam Nationale Kerk, in werkelijkheid duizenden van God en godsdienst vervreemden laat, heeft in onze pers niet alleen zeer de aandacht getrokken, maar ook de vraag doen opkomen, of onze Gereformeerde Kerken niets tegen dit kwaad doen kunnen.

Ds. Laman gaf in het *Zeeuwsch Kerkblad* op deze vraag het volgende antwoord, dat om zijn practischen zin in wijderen kring de aandacht verdient

Met aangrijpenden ernst is er dezer dagen van Hervormde zijde op gewezen, hoe een groot deel van ons Nederlandsche volk van kerk en godsdienst geheel en al vervreemd is geworden. Het feit was onse, helaas, niet onbekend, maar het is toch goed, dat we er weer eens aan herinnerd worden, en deze droefvige en vreugdelooze waarheid ons niet zooveel sadruk onder het oog werd gebracht.

Daar is een deel van ons volk, waarvan we gerust kunnen zeggen, dat het de roepstem des Evangelies niet meer hoort, ook al woont het in de schaduw der kerkgebouwen. Daar is een deel van ons christelijk Nederland, dat van den Bijbel evenwel afweert als de meeste menschen van de heilige boeken der Chinezen. Daar leven menschen rondom ons henen, en ze zijn niet alleen in de achterbuurten te zoeken, die de eenvoudige Evangelie prediking niet zouden verstaan, indien ze er onder werden gebracht, omdat de gedachtenwereld, waarin de Schrift hen verplaatst, hun geheel en al vreemd is. 't Zou zijn, of ze Fransch hoorden spreken. Ze zouden er geen touw aan vast kunnen knopen. Ze zouden klanken oprangen zonder slot of zin.

Het geluk is waarlijk niet klein. Ge kunt het welagaan. Indien ge de kleinste kinderen, de klecken, de oudsten, degenen die op moeten passen, er afrekent, dan kon best de helft van ons volk Zondags ter kerk gaan, doch dan waren zeker de talloze kerkgebouwen nog niet groot en talrijk genoeg om de schare te bevatten. En nu zijn velen soms nog niet half bezet, vooral als ze wat groot zijn, en daarin niet ge dan Zondag op Zondag ongeveer dezelfde gezichten. Maar waar blijven de anderen?

Die anderen blijven thuis en denken niet aan de kerk, of denken er niet meer aan, zoo ze er ooit aan hebben gedacht; ook lezen ze thuis niet in den Bijbel of een stichtelijk boek, want hebben ze er nog een, dan ligt hij gewoonlijk op een plaats, waar hij niet te vinden is, maar bij toeval gevonden moet worden.

Dit zijn diep-treurende feiten, maar feiten zijn het. Een groot deel van ons christelijk Nederland hoort de roepstem des Evangelies evenmin als de heidenen. De uitwendige roeping van Gods Woord bereikt hen niet meer. Er is niemand die hun predikt. Tot de verkondigers van het Evangelie komen zij niet om de mondelinge boodschap te ontvangen, maar ook is doorgaans de toegang tot hun woning versperd voor het geschreven woord door middel van de christelijke pers.

Ze lezen genoeg. Boeken en bladen in groote verscheidenheid, fatsoenlijke en onfatsoenlijke, leerame en zedenbedervende. Doch geschriften, die verkondigers zijn van goede boodschap, die hen leeren kunnen in welken weg een schuldig en ellendig mensch den vrede en het leven vindt voor zijn onrustig en onbevredigd hart, denken ontvangen ze niet in hun huis. Wat er maar een weinig vroom uitsluit, wekt hun onlust op en wordt gewezen van de hand.

En zoo staan we dan voor de droeve werkelijkheid, dat in een land als het onze, met duizenden predikers en nogmaals duizenden kerkgebouwen, met een christelijke pers, die elken dag haar stem verheft op de straten, er nochtans duizenden leven, die nooit de boodschap des heils, die nimmer de stemme Gods door zijn Woord vernemen en van den christelijken godsdienst niets meer weten, dan hetgeen de haters er over smalen. Ze weten, dat er lijnen bestaan, die men niet kan vertrouwen; die met den Bijbel onder den arm iemand bedriegen. In deze korte hoofdstuk bestaat de kennis der christelijke religie van een groot deel onzes Nederlandschen volks.

Deze feiten kennen we. En we betreuren ze. Maar verder leggen we er ons bij neer. Ja, soms zoeken we ook naar de oorzaak, en geven dezen de schuld en schrijven het toe aan de nalatigheid van genen. We zien de menschen voor onze oogen verdrukken in de golven van ongelooft en Godverneging; bij bonderfallen drijven ze af en zinken ze weg; en als we het zien, dan denken we misschien God, omdat hij door Gods genade niet mogevoerd worden op den stroom, die naar den afgrond voert, en we houden onze kinderen krampachtig vast, opdat ook zij niet mogevoerd worden. Maar wat doen we om de verlorenen te redden? Wat doen we om de roepstem des Evangelies te laten weer-

klinken in de ooren van hen, die haar niet hooren en die niet komen tot de plaatsen, waar ze gehoord worden kan? Dwingen wij de menschen om te hooren?

De vraag verdient, dunkt mij, wel eens ernstige overweging, wat er gedaan kan worden om het Evangelie te prediken aan alle creaturen; en tot die creaturen behooren niet alleen onze trouwe kerkgenooten; en tot die creaturen behooren ook niet alleen onze heibewoners; en tot die creaturen behooren ook niet slechts de heidenen in Azië en Afrika; maar daar behooren ook toe onze eigen medeburgers van den laagsten tot den hoogsten stand, die zoo goed als niets van den weg der zaligheid weten en hooren, wat daarvan nu ook de oorzaak zij.

Moeten we geen pogingen wagen, om hen op de eene of andere wijze te bereiken, te beïnvloeden? Mogen we het lijdelijk aanzien, dat ze in dwaling en onwetendheid wegzinken? Kunnen we er ons van afmaken met een hulpeloos schouderophalen en met te zeggen: wat zullen we daaraan doen; de menschen willen niet anders; er is gelegenheid genoeg om te hooren?

Zijn we er daarmee van af? Paulus wenschte wel verbanen te worden van Christus om zijn broeders naar het vleesch, die ook hij zag vergaan in ongelooft, dwaling en onwetendheid. En zullen wij dan lijdelijk toezien, dat het monster des ongeloofts de kinderen onzes volks verslindt?

Natuurlijk, er zijn altijd schouders, waarop de last geschoven kan worden. Dat is de roeping van deze en die, is men er al gauw bij te zeggen, want het dwingen om in te gaan is geen gemakkelijk werk, en we zijn er al spoedig bij met onze critiek, wanneer de een of ander een poging waagt het Evangelie te brengen aan degenen, die wij in onze gedachten reeds prijsgeven. Denk slechts aan het Lager der Heila. Over het verkeerde in den arbeid van die Leger zijn we niet spoedig uitgesproken, maar het goede, dat het doet in het zoeken van godsdienstig en maatschappelijk verlorenen, hebben we toch nog niet nagevolgd.

Dat het een gemakkelijk werk is het Evangelie te brengen aan hen, die het niet willen hooren, zal niemand beweren; maar of we het daarom na mogen laten, is een andere vraag. Zou het niet goed zijn, eens ernstig te overwegen door welke middelen het afgedreven deel onzes volks weer onder het bereik van de roepstem van Gods Woord kan worden gebracht?

Niet alsof wij daar gouden bergen van beloven, en we alle onwetenden tot de zaligmakende kennis zullen leiden; maar opdat het overblijfsel behouden worde. Hoe zullen ze gelooven, indien ze niet hooren, en hoe zullen ze hooren zonder die hun predikt.

En voor die prediking staan twee wegen open. Er rust op alle geloovigen een profetisch ambt. Laat elk en ieder geloovige maaien in zijn omgeving het goede zaad van Gods Woord. Er zijn vele gelegenheden om met de menschen te spreken. Indien we willen, dan kunnen we best een woordje kwijt. Het ontbreekt maar vaak aan den moed, aan den geestdrift, aan den drang om te getuigen. Als Gods Woord een vuur in ons beelden is, als het ons vervult, als we den Heiligen Geest in ons werken laten en we onder zijnen bezielenden invloed verkeerden, dan worden we ook gedreven tot getuigen en reddend, en zoeken we het verloren op, gaande in de voetstappen van Hem, die gekomen is om het verloren te zoeken en zalig te maken.

Een ander middel om de schare, die de wet niet kent, te bereiken, hebben we in de drukpers. We moeten trachten met onze christelijke bladen en blaadsjes toegang te krijgen. In verkiesingsdagen bedekken we de tafels met strooibijlatten huis aan huis. Het was veel beter dit wat minder te doen; maar in kalmer dagen, wanneer de verkiesingskaorts de menschen niet overstuur maakt, hen aan het lezen te zetten en hen te onderrichten in de eerste beginselen van Gods Woord. De menschen moeten weer leeren, dat er een God is, en wie God is, en hoe wij tegenover Hem staan. Ze moeten het aardsche leven weer leeren beïnvloeden in het licht der Schrift. Ze moeten weer hooren van zonde en verlossing. Van voren aan. Want ze weten er zoo goed als niets van. Ze gaan verloren, omdat ze zonder kennis zijn. En nu heeft de kerk, die het licht der wereld is, in deze duisternis haar stralen te werpen. God heeft zijn kerk kristallijnen vensters gegeven, opdat het licht, dat in haar is, vol en breed naar buiten stroomde, de donkere wereld in. Laten we over dat licht niet zetten den koornmaat van ons kerkgebouw.

Het is goed, dat Ds. Laman de middelen aanwees, waardoor dit doel bereikt kan worden.

Mochten onze Kerken haar hooge roeping maar beter leeren verstaan, om niet alleen te zorgen voor wat tot de kudde behoort, maar ook op te zoeken wat verloren is.

Rust roest.

Officiële Berichten.

Particuliere Synode van Zuid-Holland, Zuidelijk gedeelte.

Deze particuliere synode zal D. V. gehouden worden op Dinsdag 3 Juli te Rotterdam in het Kerkeraadgebouw, Ammanstraat.

Opgeven van de namen en woonplaatsen der afgevaardigden, punten voor het agendum enz. worden ingewacht vóór 1 Juni aan het adres van den eersten ondergeteekende.

De kerkeraden der Geref. kerken te Rotterdam A en B.

Namens hen,
Ds. E. DOUMA,
Crooswijksche Singel 29.
Ds. v. BLEEK.
Ds. A. v. VRELO.
A. N. MOLENAAR.

Aan collectanten, die te Broek op Langendijk gelden willen verzamelen voor hulpbehoovende kerken, scholen, stichtingen van barmhartigheid en andere doeleinden, wordt hiernede kennis gegeven, dat door den Kerkeraad aan de leden der Geref. Kerk werd verzocht, in het vervolg geen bijdragen af te geven aan collectanten, die niet in het bezit zijn van een aanbeveling, ondertekend door een of meer leden van den Kerkeraad. Een aanbeveling kan door collectanten minstens drie weken voor hun komst worden aangevraagd.

Namens den Kerkeraad:
A. OUWEHAND, scriba.

AGENDUM

voort de vergadering van Geref. kerken in de classis Gouda, te houden D. V. op Dinsdag 1 Mei 1906, aanvang voorm. 9 uur in de Noorderkerk aan de Turfmarkt te Gouda.

1. Opening.
2. Onderzoek der credentiebrieven.
3. Aanwijzing van het moderamen.
4. Lezing en vaststelling der notulen.
5. Ingekomen stukken.
6. Instructie.
7. Rapport van deputaten ter laatste prov. synode.
8. Bezwaar tegen de schrapping der bekende zinsnede uit Art. XXXVI der Geloofsbelijdenis van de kerken van Schoonhoven B en Willige Langerak.
9. Voortel van de kerk van Nieuwekerk a/d Veele. „De classis Gouda zoekt samenwerking in zake de Zending met de classes 's Gravenhage, Leiden en Woerden“.
10. Benoemingen: a. van kerkvisitatoren; b. van afgevaardigden naar de particuliere synode op 12 Juni a.s.

11. Regeling van vacatuurdiensten en consulaatschappen.

12. Vereffening der onkosten en storting der collecte voor de Theol. Faculteit der Vrije Universiteit.

13. Onderzoek naar art. 41 K. O.

14. Aanwijzing van de roepende kerk voor de volgende vergadering.

15. Lezing der korte notulen.

16. Sluiting der vergadering.

Namens de roepende kerk van Bergambacht,
K. VAN DEN OEVER, praesid.
C. VAN DEN DOOL, scriba.
J. J. STEINHART, consulent.
Bergambacht, 17 April 1906.

Buitenland.

Frankrijk. Oorlog of vrede.

De 25 vertegenwoordigers der hoogste geestes-aristocratie van Frankrijk, als Brunetiere, graaf d'Haussonville, Markies de Vogue, hebben, gelijk wij reeds vermeld hebben, in een vertrouwelijk schrijven aan de bisschoppen die ambtsdragers verzocht te besluiten om cultusvereenigingen, gelijk de wet op scheiding van kerk en staat die eischt wanneer men in het bezit wil blijven van de kerkgebouwen, te laten oprichten.

Door het orgaan van het Vaticaan is hierop geantwoord, dat de meening van genoemde heeren, wat betreft de leiding der kerk, niet meer waarde heeft, dan die van den eersten den besten boer van Bretagne.

De tegenstand tegen het inventariseeren van de kerkelijke bezittingen neemt toe. Zij die zich daartegen gewelddadig verzetten, worden zedelijk gesteund door den graaf de Mun, die in zijn orgaan de *Croix* den brief van Brunetiere aan eene scherpe critiek onderwerpt. Aan de 25 die voor onderdrukte Godsdienstoeeningen en een uitverrende religie vreezen, antwoordt hij: „Welnu, vrienden en vijanden moeten het gevaar goed onder de oogen zien. De brief aan de bisschoppen zegt: wanneer er geen cultusvereenigingen opgericht worden, zoo 200 zullen de 40,000 kerken van Frankrijk gesloten worden. Ja, zoo wil het de wet. Maar wie zal den moed hebben en wie zal het vermogen bezitten om te sluiten, wanneer de Katholieken het niet willen? Wie zal het wagen en wie zal het vermogen ben daaruit te verjagen, wanneer zij besluiten zijn daarin te blijven? Dat is de vraag, die voor geheel Frankrijk gesteld wordt. De geschiedenis van het inventariseeren laat het antwoord daarop vermoeden. De „kudde“ staat overvloedig, de volven kunnen haar niet verrassen. Ik geloof niet, dat zij toelaat, dat de kerken gesloten worden.“ De Mun wil niet, dat men een aanvaag maken zal met het uitvoeren der nieuwe wet, want hij ziet daarin groot nadeel voor de kerk.

De *Temps* werpt den strijdslustigen graaf tegemoet, dat ook zijn gevoelens slechts eene meening is, evenals dat van de 25, en hoopt dat de Paus, na voorgelezen te zijn door de bisschoppen, den vrede bevelen zal.

De regering in Frankrijk is nu zoover gebracht, dat zij indirect bij den Paus een bevel voor den vrede zoekt te verkrijgen!

Gemengd Nieuws.

Het gerucht gaat in de plaats van vorst Obolenski, de geheimraad Sabler Opproccureur der „Heilige Synode“ der Grieksche kerk van Rusland worden zal. Sabler was tot het uitbreken der onlusten de getrouwe helper van Pobedonoszew, den bekenden tegenstander van conscientie vrijheid in het groote Caesarijck. Wanneer Sabler tot Opproccureur benoemd wordt, zal dit een nieuw bewijs zijn hoe machtig de reactionaire partij in Rusland nog steeds is.

De *Wachter*, het orgaan der Chr. Geref. kerk in N. Amerika, leverde in zijn nummer van 4 April l. een artikel over „Diaconessen“. Daarin lezen wij:

„In den laatste tijd is het in ons land de *Presbyteriaansche Kerk*, die de diaconessen in het kerkelijk leven weer een plaats zoekt te geven. De kerk van Schotland had reeds geruimen tijd te Edinburgh een opleidingschool voor diaconessen; ook in Duitsland vindt men zulke inrichtingen. In Amerika is de eerste „Diaconess Home and Training School“ opgericht in 1893 te Baltimore, in overeenstemming met het besluit der General Assembly van 1893.

De diaconessen van Baltimore doen een heerlijk werk, waar zij onder meer bij de aankomst der groote stoomboten de vele vreemdelingen, die herwaarts komen als landverhuizers, zooveel mogelijk verzorgen en terecht wijzen. De gewone cursus van opleiding voor een diaconess loopt over twee jaar, een jaar in het Tehuis, the Home, en het andere in het hospitaal. Het doel is, haar die zich tot dat werk overgegeven hebben, eene voldoende opleiding te geven, opdat ze vooral als nurses, ziekenverplegsters, kunnen optreden.

Het vrouwelijke diaconaat is eene zaak welke inzonderheid in de steden ernstige overweging verdient. Wij stemmen hiernede in, als men maar niet op het oog heeft om vrouwelijke diaconen in het ambt te zetten, gelijk sommige vrouwelijke predikanten begeeren.

Het Parijsche Protestantische Zendingsgenootschap heeft den 2den April l. zijne jaarrekening gesloten met een tekort van 283,813 francs. Het tekort van het vorige jaar dat 150,000 francs beliep, is den 24sten Augustus geheel gedekt geworden!

WINCKEL.

Door Kinderen.

DE COVENANTER.

I.

Rij der HOEVE.

Een Covenanter, wat is dat?

't Is heel natuurlijk zoo deze of gene lezer dit vraagt, en ik hoop dat als het verhaal is uitverteld, iedereen een antwoord op die vraag zal hebben gekregen.

Toch is het goed al aanstonds te zeggen, dat een *Covenant* of eigenlijk *Convenant* ontstaat, wanneer twee of meer personen omtrent een zaak overeenkomen, waarbij dan elk zich verplicht aan de afspraak trouw te blijven. 't Is dus een overeenkomst, een verbintenis of verbond. En het woord wordt dan ook in vreemde talen waaraan het is ontleend, gebruikt om b.v. het Verbond aan te duiden dat God met Israël sloot.

Allen die in zulk een verbond zijn begrepen, zijn covenanteren of bondgenooten. Zulks waren b.v. de Geuzen in de 16 eeuw, die zich onderling tegen Spanje hadden verbonden. Ook zijn de kinderen die dit lezen zelf ook covenanteren.

Hoe dan? Wel daar moet ge eens over nadenken. Intusschen zal ik maar beginnen te vertellen.